

ANT AKMENOS KRANTŲ

Vienuolyno sodo ir pirmojo lietuviško laikraščio vardu vadinta gatvė

(Pabaiga. Pradžia Nr. 14)

1936 metais šiame name įsikūrė Kretingos apskrities viešosios policijos I-oji (Kretingos) nuovada. Joje tarnavo už Kretingos miesto ir valsčiaus gyventojų saugumą ir viešąją tvarką atsakingi pareigūnai – nuovados viršininkas, padėjėjas, keli vyresnieji ir eiliniai policininkai. Nuovados viršininkas turėjo teisę už smulkius nusižengimus bausti praskaltusius asmenis administracine bauda.

Dalis namo patalpų buvo skirta areštinei, kurioje kalėjo iki teismo arba perkėlimo į kalėjimą policijos sulaikyti ir teismo nuteisti asmenys.

Tako buvusios Aušros gatvės vietoje vaizdas iš pranciškonų bažnyčios bokšto mūsų laikais. Antano Lūzos nuotr., 1993 m.

Pirmosios Kretingoje meninės fotografijos ateljė „Birutė“, įkurtas 1908 m. fotografo Igno Stropaus, nuotraukos vinjetė. Apie 1908–1915 m. Iš Kretingos muziejaus ikonografijos rinkinio.

Aušros gatvės gyventojai Emilija ir Aloyzas Kupšiai santuokos dieną. 1912 m. Nuotrauka iš Kretingos muziejaus ikonografijos rinkinio.

Tačiau ne visi sulaikytieji buvo nusi- teikę ramiai laukti pelytos bausmės. Savaitraštis „Mūsų laikraštis“ 1939 m. liepos 6 d. pranešė, kad polici- ninkai „į nuvadą Kretingoje atvedė girtuoklį, kuris priešinosi ir skanda- lijo, tai jį pasodino į daboklės „šaltąją kamerą“. Jis nusiplėšęs kelnes uždegė jas degtukais ir išdaužęs langą už- metė ant stogo. Kilo gaisras, kuris grėsė areštuotiems ir aplinkiniams namams. Policija skubiai išleido vi- sus areštuotus, kurie padėjo gaisrą gesinti, tik K. A., padėjęs, tuoj pa- spruko. Bet jį kitą dieną rado. Šiaulių apygardos teismas K. A. už Kretin- gos daboklės padegimą nubaudė 1,5 metų sunkiųjų darbų kalėjimo“.

Už policijos nuovados Aušros ir Katkevičiaus (J. K. Chodkevičiaus) gatvių kampe stovėjo medinis, vieno aukšto namas su mezoninu, priklausęs Aloyzui Kupšui. Už šio namo, prie Katkevičiaus gatvės tame pačia- me sklype savininkas pasistatė kitą, mažesnę namą, kuriame apsigyveno su šeima, o pirmąjį nuomojo. 1924 metais čia gyveno apskrities valdy- bos tarnautojai Česlovas Petronis ir Vladas Palubinskas. Ilgiausiai patalpas nuomojosi Lietuvos šau- lių sąjungos XV-osios (Kretingos) rinktinės Kretingos šaulių kuopa,

įsirengusi Šaulių klubą. Jame vyko šaulių kuopos ir rinktinės susirini- kimai bei šventės, buvo rengiami kultūros vakarai visuomenei, veikė privatus Vaclovo Eidimto bufetas. Apie 1935–1936 m. dalį namo pa- talpų nuomojosi verslininkas Jonas Sabaliauskas, vertęsis automobilių nuoma. 1940 metų vasarą pastatą nacionalizavus, jame buvo įkurdinta NKVD–NKGB pasienio kariuome- nės brigados ligoninė.

Priešais Kupšių namą kitapus Aušros gatvės stovėjo siuvėjo An- tano Biekščio namas. Į pietus nuo jo, priešais policijos nuvadą buvo bajoro Baltramiejaus Viskanto na- mas, kuriame savininkas turėjo įsi- rengęs smulkę su užvažiuojamaisiais nakvynės namais. Pastato sienos buvusios tinkuoto mūro, baltintos kalkėmis, stogas – medinis, gegninės konstrukcijos, dvišlaitis, su mansar- dos tipo gyvenamosiomis patalpo- mis palėpėje, kurioje kiemo pusėje buvo įrengtas nedidelis švieslangis. Vykdam 1986 m. archeologinius aikštės tyrinėjimus šioje vietoje buvo rasti namo pamatai ir iš akmenų mūrytas pusrūsis su akmeniniais laiptais, kuriuos tyrimų vadovas dr. Jonas Genys datuoja XIX a. pabaiga – XX a. pradžia.

Į pietus nuo Baltramiejaus Viskanto sklypo Aušros ir Siauro- sios gatvių kampe stovėjęs trečiasis namas buvo beveik dvigubai ilgesnis už kitus, dviejų galų, pastatytas per visą posesijos plotį.

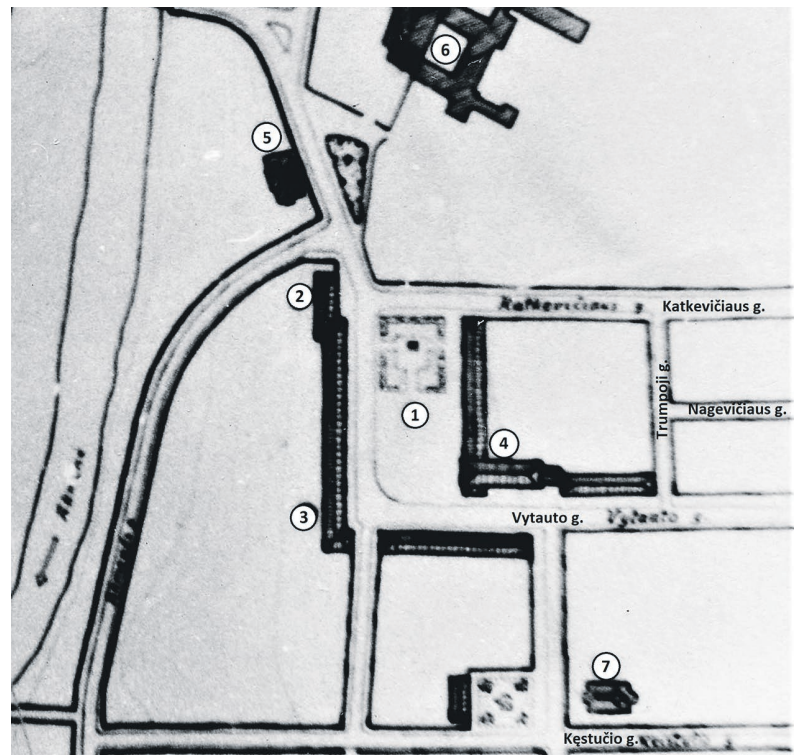
Kiekvienos posesijos kieme sto- vėjo keli nedideli mediniai ūkiniai pastatai. Juose buvo saugoma še- mininkų manta, auginami naminiai gyvuliai, laikomas jiems skirtas pa- šaras, sandėliuojamos malkos ir pan.

1941 m. birželio 26 d. kilus mies- te gaisrui, įsisiautusi ugnis nušlavė nuo žemės paviršiaus visus Aušros gatvės pastatus. Po gaisro jų vie- toje liko stūksoti tik nudegę rąstai, mūriniai pamatų cokoliai, kaminai ir krosnys. 1942 metais kaunietis inžinierius Vladimiras Zubovas parengė miesto atstatymo projektą, kuriame Aušros gatvei vietos ne- beliko. Ji turėjo tapti senamiesčio šiaurinio kvartalo (dabartinio skve- ro) vietoje suprojektuoto visuome- ninės paskirties pastatų komplek- so, pavadinto Miesto sale, kiemu. Vykstant karui, šis projektas net nebuvo pradėtas įgyvendinti.

Po karo Aušros gatvėje teberio- gojo griuvėsiai, o gyvenamųjų namų nebebuvo. Todėl 1947 metų Kretin- gos miesto 36-šių gatvių sąrašą jos

Jakovo Rabinovičiaus namas, statytas 1888 m. Sodo (Aušros) ir Kartenos (Vytauto) gatvių kampe. Tarpduryje stovi knygyno „Vairas“ Kretingos fi- lialo įkūrėjas Stasys Bavarskis, į kairę nuo jo prie durų – sūnus Henrikas Bavarskis ir žmona Emilija Bavarskienė, dirbusi knygyno pardavėja. Apie 1931 m. Nuotrauka iš Viliijos Bavarskytės-Handschin (Ciurichas, Šveicarija) asmeninio archyvo.

Ištrauka iš architekto Vladimiro Zubovo 1942 m. parengto Kretingos miesto atstatymo projekto: 1) Viešoji aikštė; 2) Apskrities valdyba; 3) Miesto valdyba; 4) Miesto salė; 5) Bankas; 6) Pranciškonų bažnyčia ir vienuolynas; 7) Evangelikų liuteronų kirchė. Originalas saugomas Lietuvos valstybės istorijos archyve.

neberandame. 1948 metais pradė- jus tvarkyti miesto centrą, griuvėsiai buvo nuardyti, o jų vietoje 1954 m. įrengtas skveras, kurio dalimi tapo ir buvusi Aušros gatvė. Šis skveras buvo prijungtas prie Tarybų aikštės, o jo rytinėje dalyje 1951 m. numatyta pastatyti Tarybų rūmus – administra- cinį rajono ir miesto valdžios pastatą. Buvusi Aušros gatvė turėjo tapti pri- važiaivimu prie Tarybų rūmų kiemo. Šis projektas per visą sovietų valdžios laikotarpį taip ir liko neįgyvendintas.

Pagal 1959 m. pradėtą rengti Kre- tingos miesto užstatymo plano pro- jektą buvusios Aušros gatvės rytinę kraštinę numatyta užstatyti dviaukš- čiais mūriniais namais. Taip prie J. K. Chodkevičiaus gatvės vietoje A. Kupšio ir N. Vedenskajos (polici- jos nuovados) namų 1961 m. iškilo Kretingos rajono buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato pastatas, o į pietus nuo jo, kitų dviejų posesijų teritorijoje, 1960 m. buvo pastatytas daugiabutis gyvenamasis namas. Šio namo pirmojo aukšto patalpos ir

pusrūsiai XX a. pabaigoje pritaikytos komercinei veiklai, o prie šiaurinio fasado pristatyta parduotuvė.

Manau, kad rengiant ir įgyven- dinant Kretingos miesto centrinės dalies (Rotušės aikštės) rekonstruk- cijos projektą reikėtų miestui gražinti prarastąją Aušros gatvę, atkuriant garbingą jos pavadinimą, menanti aušrininkus ir XIX a. pab.–XX a. pr. lietuvių tautinį sąjūdį, atgaivinusį 1918 m. Lietuvos valstybę.

Šiandien nebėra ir vienuolyno tvoros, į kurią seniau rėmėsi Aušros gatvė. Šioje vietoje dabar buvusi ga- tvė jungiasi su taku, vedančiu link Kretingos kultūros centro, Jurgio Pa- brėžos ir Augustino Dirvelės gatvių. Prie jo bernardinų vienuolyno sode iškilus modernios bibliotekos pas- tatui, takas neturėtų likti bevardis. Mančiau, kad jam labiausiai tiktų Bernardinų tako vardas, priminsias ateities kretingiškiams šios vietovės istorinę paskirtį.

Julius KANARSKAS
Istorikas, Kretingos muziejus